

Lp Anu Suviste

Andmekaitse Inspeksioon

Allpool leiate meie vastused AKI puuduste kõrvaldamiseks tähtja määramise kirjale. AKI poolt välja toodud punktid on musta värviga, meie vastus on sinisega. Lisaks allpool kirjas olevatele täiendustele oleme täiendanud taotlust ka kahe sidusrühmaga, keda uuringu raames intervjueritakse: Töötervishoiuarstide Selts ja Eesti Puuetega Inimeste Koda. Taotlusele on lisatud ka nende esindajatele mõeldud intervjuukavad (lisa 7 ja lisa 8), mida esialgses taotluses ei olnud. Lisandus ka SKA esindaja, keda intervjuerime poliitikakujundaja intervjuukavaga, mis oli lisatud juba esialgsesse taotlusesse.

1. Isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 6 lõike 5 kohaselt kontrollib Andmekaitse Inspeksioon IKS paragrahvis 6 sätestatud tingimuste täidesaatva riigivõimu analüüsides ja uuringutes, mis tehakse poliitika kujundamise eesmärgil. AKI-le esitatud taotluses ei ole kirjeldatud uuringus toimuvat kogu andmetöötlust. IKS §-s 6 sätestatud tingimuste hindamiseks tuleb uuringu raames toimuv (nii andmesubjekti nõusolekuta, kui nõusoleku alusel) isikuandmete töötlemine terviklikult ja kogu ulatuses ära kirjeldada.

Näiteks on uuringu metoodika kohaselt on üheks andmekogumise viisiks intervjuud töövõime hindamist taotlenud inimestega ja sidusrühmade ekspertidega. Taotluses on välja toodud töövõime hindamise taotlejate isikuandmete töötlemise tingimused, kuid puudub teave ekspertide isikuandmete töötlemise kohta. Tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku ametialased, sh ka avalikustatud andmed, on samuti isikuandmed, mida uuringus andmesubjekti nõusolekuta töödeldakse.

Oleme täiendanud taotlust sidusrühmade ekspertide isikuandmete töötlemise tingimustega (sh kaks lisandunud sidusrühma).

Teiseks, intervjueritavatega kontakteerumiseks ja valimi variatiivsuse tagamiseks ning täitumise jälgimiseks töödeldakse ilma nõusolekuta muu hulgas taustatunnusena üldistatud teavet isiku peamise piirangu valdkonna kohta. IKÜM artikli 5 lg 1 punkti c) järgi peab andmetöötlus vastama minimaalsuse põhimõttele ehk töödelda võib andmeid eesmärgi saavutamiseks võimalikult väheses mahus. Valimi koostamise andmetel sellise kriteeriumi kasutamist ette nähtud ei ole.

Andmetöötluse vähendamise eesmärgil oleme peamise piirangu valdkonna jätnud taustatunnusena välja. Taotlust on vastavalt täiendatud.

Uuringu valimis eristatakse esmast ja korduvat taotlust. Uuringu andmete allikaks on Töötukassa andmekogu. Kuid Töötukassa andmekogu põhimäärusekohaselt ei kanta andmekogusse andmeid taotluse korduvuse kohta. Seega tuleb vastutaval töötlejal veenduda, et soovitud andmed on olemas ja neid saab kavandatud viisil kasutada.

Selgitame, et „esmane/korduv taotlus“ ei pea olema töötukassa andmekogus eraldi registritunnus valmiskujul. Tegemist on valimi moodustamiseks tuletatud tunnusega, mille töötukassa saab moodustada olemasolevate registriandmete põhjal. Valimiväljavõtu tegemisel kontrollib töötukassa, kas sama isik on andmekogus varem taotluse esitanud. Kui varasem vastav taotlus puudub, käsitletakse valimisse kuuluvat juhtumit esmase taotlusena. Kui sama isiku kohta on andmekogus varasem taotlus olemas, käsitletakse juhtumit korduva taotlusena.

Seega ei eelda uuring, et töötukassa andmekogus oleks eraldi andmeväli „taotluse korduvus“. Korduvuse eristamine tehakse valimiväljavõtu käigus olemasolevate registriandmete alusel. Töötukassalt ei küsita selleks täiendavaid andmeid väljaspool andmekogus olemasolevaid andmeid ega varasemate taotluste detailset ajalugu, vaid üksnes valimi moodustamiseks vajalikku eristust, kas valimisse kuuluv juhtum on andmekogu andmete põhjal esmane või korduv.

AKI rõhutab, et käesolevas punktis on toodud vaid mõni näide ja tegemist ei ole ammendava loeteluga. Vastutaval töötlejal tuleb kõigi isikuandmete kõik töötlustoimingud kogu uuringu ulatuses taotluses ära kirjeldada.

Oleme taotluse metoodika- ja andmetöötluse osasid tervikuna üle vaadanud ning täiendanud nii, et kõik uuringu etapid (valimi moodustamine, kontaktandmete kasutamine, intervjuude läbiviimine, salvestamine, transkribeerimine, pseudonümiseerimine, analüüs, andmete säilitamine ja kustutamine) ning töödeldavad isikuandmed, õiguslik alus ja töötlemistoimingud on taotluses kirjeldatud.

2. AKI mõistab taotluse põhjal, et intervjuud salvestatakse (isiku nõusolekul) ning transkribeeritakse. Samas säilitatakse salvestisi pseudonüümitult kuni uuringu lõpuni. IKÜM lubab isikuandmeid töödelda, sh säilitada kuni eesmärgi täitmiseni. Palun kavandatud andmetöötlust kriitiliselt hinnata, kas pärast intervjuu transkribeerimist on helisalvestise säilitamine vajalik. Arvestades intervjuueeritavate väikest arvu võib ka pärast isiku kontaktandmete ja koodivõtme kustutamist olla inimene helisalvestise põhjal siiski tuvastatav.

Taotlust on täiendatud selgitusega, miks on helisalvestiste säilitamine vajalik ja proportsionaalne. Muudetud on säilitamise aeg kuni lõpparuande valmimiseni. Taotlust on täiendatud vastavalt. Intervjuude transkribeerimiseks kasutatakse Teamsi automaatselt genereeritud transkriptsioone. Automaattranskriptsioonide kvaliteet võib olla ebaühtlane, sh võib esineda sisulisi eksimusi, väljajätte või ebatäpsusi terminite, hinnangute või intervjuueeritava kogemuse kirjeldamisel.

Kõiki transkriptsioone ei kontrollita täielikult kohe pärast intervjuud käsitsi üle. Uurimisprotsessi käigus võib alles hilisemas analüüsietapis või lõpparuande koostamisel ilmnedav vajadus kontrollida konkreetset kohta algse helisalvestise põhjal, et vältida intervjuueeritava ütluste moonutamist või ebatäpset tõlgendamist. Seetõttu on helisalvestiste ajutine säilitamine kuni uuringu sisulise analüüsi ja aruande koostamise lõpuni vajalik uuringuandmete täpsuse, usaldusväärsuse ja kontrollitavuse tagamiseks.

Salvestisi kasutatakse üksnes transkriptsiooni täpsuse kontrollimiseks ja analüüsis tekkinud konkreetsete kahtluste lahendamiseks. Salvestisi ei kasutata uutel eesmärkidel ega edastata väljapoole uurimisrühma. Helisalvestistele on ligipääs ainult selleks volitatud uurimisrühma liikmetel, töövõime hindamist taotlenud inimeste intervjuude salvestisi säilitatakse krüpteeritud ja ligipääsupiiranguga keskkonnas.

Arvestades, et inimene võib olla salvestise põhjal tuvastatav ka pärast kontaktandmete ja koodivõtme kustutamist, kustutatakse helisalvestised viivitamata pärast seda, kui uuringu analüüs ja aruande koostamine on lõppenud ning helisalvestiste kasutamise vajadus on ära langenud, kuid mitte hiljem kui 31.01.2027. Pärast helisalvestiste kustutamist säilitatakse edasiseks analüüsiks üksnes pseudonümiseeritud transkriptsioonid ulatuses, mis on uuringu eesmärgi täitmiseks vajalik.

3. Andmekaitse Inspektsioon mõistab taotluse põhjal, et dokumendianalüüsis kasutatakse pseudonümiseeritud ja jääkriski minimeerimise läbinud, kuid muu hulgas terviseandmeid sisaldava teksti analüüsimiseks organisatsiooni lepingulist ärikliendi lahendusega tehisintellekti (GPT-5.* või uuem Azure platvormil).

Seoses tehisintellekti kasutamisega palun täiendada taotlust järgmise teabega:

- põhjendus tehisintellekti kasutamiseks;
- põhiõiguste ja -vabaduste (sh inimeste autonoomia, privaatsus ja andmekaitse) tagamine;
- eetiliste riskide (nt kallutatus, stigmatiseerimine, diskrimineerimine jms) minimeerimine;
- protsessi ja tulemuste kontrollimine, võimaliku negatiivse mõju vältimine.

Palun vastutaval töötlejal kirjeldada kõik tehisintellekti kasutamisega seotud võimalikud riskid ja meetmed nende vähendamiseks või vältimiseks.

Täpsustame, et uuringus ei kasutata tehisintellekti andmesubjektide suhtes otsuste tegemiseks ega individuaalsete hinnangute, profiilide või riskiskooride koostamiseks. TI-väljundeid ei kasutata inimese töövõime, õiguste, kohustuste, teenuste vajaduse ega muu individuaalse seisundi hindamiseks.

Uuringu üks eesmärk on hinnata, kas ja millistes töövõime hindamise protsessi osades võiks TI või automatiseerimine tulevikus anda sisulist tuge. See hõlmab muu hulgas terviseandmete töötlemise ja taotluse andmetega seostamise võimalusi, vabatekstiväljade analüüsi, töövõime langusele viitavate mustrite tuvastamist, otsustustoe lahendusi, otsuste sõnastamise toetust ning poolautomaatsete ekspertiisüsteemide võimalikkust, kus TI võiks teha eeltööd, kuid otsustusprotsessist ei kaoks inimene.

Seetõttu käsitletakse TI-väljundite võimalikku ekslikkust, kallutatust ja erinevust uurimisrühma tehtavast analüüsist või ekspertarstide tööloogikast uuringu objektina, mitte andmesubjekti suhtes tehtava automaatse otsuse riskina. Uuringus analüüsitakse, millistes ülesannetes TI-väljundid on sisuliselt kasutatavad, millistes ülesannetes tekivad lahknevused ning milliseid õiguslikke, tehnilisi, eetilisi ja korralduslikke eeldusi oleks vaja, et TI kasutamine töövõime hindamise protsessis oleks võimalik, turvaline ja usaldusväärne.

Andmesubjektide kaitse seisukohalt on oluline, et TI-väljundeid kasutatakse ainult uurimisrühma kontrollitud analüüsi- ja võrdlusülesandes. Neid ei edastata töötukassale ega teistele osapooltele andmesubjekti kohta otsuse tegemiseks, neid ei kasutata üksikisiku õiguste või kohustuste mõjutamiseks ning uuringu järeldusi ei tehta üksnes TI-väljundi põhjal.

Enne TI-põhist tekstianalüüsi viiakse läbi TVH dokumentide pseudonümiseerimine ja jääkriski minimeerimine. Jääkriski minimeerimine on oluline kaitsemeede, kuna TVH dokumendid sisaldavad vabatekstilist ja terviseandmetega seotud infot, milles võib ka pärast otseste identifikaatorite eemaldamist säilida kaudset tuvastamist võimaldavaid detaile. Taotluses on täpsemalt kirjeldatud, milliseid andmeid eemaldatakse või üldistatakse ning kuidas vähendatakse üksiku inimese otsese või kaudse tuvastamise riski enne sisulist analüüsi.

TI kasutamise peamiste riskidena käsitleme ebatäpseid või kontekstist väljas väljundeid, terviseandmete või tegevuspiirangutega seotud kallutatust, üksikjuhtumite kaudset äratuntavust, stigmatiseerivaid või lihtsustavaid tõlgendusi ning liigset tuginemist TI-väljundile. Nende riskide maandamiseks kasutatakse TI-d üksnes pseudonümiseeritud ja jääkriski minimeerimise läbinud andmetel, TI-väljundeid kontrollib uurimisrühm, ühtegi järeldust ei tehta üksnes TI-väljundi põhjal, tulemusi ei kasutata üksikisikute hindamiseks ning aruandes esitatakse järeldused üldistatult.

Pseudonümiseeritud ja jääkriski minimeerimise läbinud andmete tekstianalüüsiks kasutatakse üksnes organisatsiooni lepingulist ärikliendi lahendusega TI-teenust, mille tingimused näevad ette, et sisestatud andmeid ei kasutata alusmodelite treenimiseks ega teenuse üldiseks arendamiseks, andmete töötlemine ja salvestamine toimub Euroopa Liidu või Euroopa Majanduspiirkonna piires ning teenusepakkuja rakendab asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke turvameetmeid.

Taotlust on vastavalt täiendatud.

4. Vastutav töötleja soovib planeeritud intervjuueeritavate hulga saavutamiseks pärida Töötukassa andmekogust valimi tunnuste alusel võimalike vastajate kontaktandmeid 5-kordses mahus. AKI juhib tähelepanu, et vastutaval töötlejal tuleb arvestada IKÜM artikli 5 lõike 1 punktis a ja c sätestatud läbipaistvuse ning minimaalsuse põhimõtet. See tähendab, et vastutaval töötlejal tuleb määratleda valimi moodustamiseks võimalikult täpsed kriteeriumid, et vähendada uuringu eesmärgi täitmiseks sobimatute andmete saamist ja sellega vältida ülemäärast andmetöötlust. Läbipaistvuse põhimõtte täitmiseks on IKÜM artiklis 14 ette nähtud andmesubjekti teavitamise kohustus, millest tulenevalt tuleb kõigile valimi väljavõttu sattunud isikutele saata uuringus osalemise kutse.

Selgitame, et viiekordses mahus kontaktandmete pärimine ei tähenda valimi kriteeriumide ebapiisavat määratlemist ega uuringu eesmärgi seisukohalt sobimatute isikute kaasamist. Kontaktid päritakse üksnes nende isikute kohta, kes vastavad eelnevalt määratletud valimi põhikriteeriumidele ja kuuluvad uuringu sihtrühma. Tegemist on kvalitatiivse eesmärgistatud valimiga (vt Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N., & Hoagwood, K. (2015). Purposeful Sampling for Qualitative Data Collection and Analysis in Mixed Method Implementation Research. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 42(5), 533–544. <https://doi.org/10.1007/s10488-013-0528-y>), mille puhul on vajalik tagada nii planeeritud intervjuude arvu täitumine kui ka valimi sisuline mitmekesisus.

Varuvalim on vajalik, kuna uuringus osalemine on vabatahtlik ning osa isikuid ei pruugi uuringus osalemise kutsele vastata, ei ole kättesaadavad või ei soovi osaleda. Lisaks võib kvalitatiivse uuringu käigus ilmned vajadus suunata edasist värbamist teatud tunnuste kombinatsioonide alusel, et vältida intervjuude koondumist liiga ühetaoliste kogemustele. Kui kontaktandmeid küsitaks üksnes planeeritud intervjuude arvuga võrdses mahus, tooks see tõenäoliselt kaasa korduvad andmepäringud, mis ei oleks andmetöötluse minimaalsuse ega halduskoormuse seisukohalt otstarbekas.

Eristame tehnilist varuvalimit ja tegelikku intervjuuvalimit. Tehnilisse varuvalimisse kuulumine ei tähenda, et isik kaasatakse uuringusse või et tema poole tingimata pöördatakse. Individuaalne teave uuringu kohta antakse kõigile isikutele, kellega uuringus osalemiseks tegelikult ühendust võetakse, hiljemalt esimesel kontaktil. Esimesel kontaktil selgitatakse, kust inimese kontaktandmed pärinevad, miks temaga ühendust võetakse, milliseid andmeid ja mis eesmärgil töödeldakse, mis on töötlemise õiguslik alus, millised on tema õigused ning et intervjuus osalemine on vabatahtlik.

Nende isikute puhul, kelle kontaktandmed satuvad üksnes tehnilisse varuvalimisse, kuid kelle poole uuringus osalemiseks ei pöördata, tagatakse läbipaistvus avalikult kättesaadava uuringuteavitususe kaudu. Avalikus teavituses kirjeldatakse vastutavat töötlejat, uuringu eesmärki, töödeldavate andmete kategooriaid, andmeallikat, õiguslikku alust, säilitamistähtaegu, kaitsemeetmeid ja andmesubjekti õigusi. Selline lahendus on proportsionaalne, sest individuaalse kutse saatmine kõigile tehnilisse varuvalimisse kuuluvatele isikutele tähendaks nende aktiivset kaasamist olukorras, kus ei ole veel teada, kas nende poole uuringu eesmärgil üldse pöördatakse.

Minimaalsuse põhimõtte järgimiseks kasutatakse kontaktide reservi üksnes planeeritud intervjuude arvu ja valimi mitmekesisuse saavutamiseks. Kontaktandmeid ei kasutata muul eesmärgil ega edastata väljapoole uurimisrühma. Kui intervjuuvalim on täitunud või on selgunud, et täiendavaid kontakte ei ole enam vaja, kasutamata jäänud kontaktandmeid rohkem ei töödelda ning need kustutatakse esimesel võimalusel, kuid hiljemalt intervjuude läbiviimise perioodi lõppemisel.

5. AKI juhib tähelepanu, et uuringusse kutsumisel tuleb isikule arusaadavalt eristada uuringus osalemise nõusolekut ja isikuandmete töötlemise nõusolekut. Tulenevalt IKÜM artiklist 7 ja arvestades põhjendusega 32 peab isikuandmete töötlemiseks kehtiv andmesubjekti nõusolek olema antud aktiivses vormis vabatahtlik, ühemõtteline, konkreetne ja teadlik tahteavaldus. IKÜM artiklis 9 sätestatud suuremat kaitset vajavate isikuandmete eriliikide, sh terviseandmete töötlemise nõusolekule on kehtestatud täiendav tingimus. Nõusolek peab olema selgesõnaline. Nõuetekohase nõusoleku eeltingimus on avaldus või selget nõusolekut väljendav tegevus. Selgesõnaline viitab nõusoleku väljendamise viisile, st andmesubjekt peab esitama sõnaselge avalduse nõusoleku kohta, soovitavalt kirjalikult. Teadusuuringutes nõusoleku alusel eriliiki isikuandmete töötlemisel tõlgendatakse põhjendusega 33 ette nähtud paindlikku lähenemisviisi rangemalt ja rakendatakse tugevamat kontrolli. Andmesubjekti kehtiva nõusoleku olemasolu tõendamise kohustus on isikuandmete vastutaval töötlejal. Palun nende nõuetega uuringus arvestada.

Oleme täiendanud taotlust ja töövõime hindamist taotlenud inimeste intervjuukava nii, et intervjuueeritavale eristatakse eri nõusolekud ning terviseandmete töötlemiseks küsitakse eraldi selgesõnaline nõusolek.

Töövõime hindamist taotlenud inimeselt küsitakse intervjuu alguses kolm eraldi nõusolekut: intervjuus osalemiseks, salvestamiseks ja selgesõnaline nõusolek intervjuus avaldatavate terviseandmete töötlemiseks uuringu eesmärgil. Need esitatakse eraldi, et osalemise otsus ja andmetöötluse nõusolek oleksid andmesubjektile üheselt eristatavad.

Osalemise ja salvestamise nõusolek antakse enne salvestamise algust ja intervjuueerija teeb selle kohta kirjaliku märke. Kui inimene on kutsele vastanud e-kirjaga, käsitatakse tema kirjalikku vastust osalemise nõusoleku tõendina. Terviseandmete selgesõnaline nõusolek küsitakse pärast salvestamise algust ja jäädvustatakse salvestisel, nõusoleku tekst on kirjalikult esitatud intervjuukavas (vt täiendatud lisa 3).

Sidusrühmade ekspertidelt küsitakse osalemise ja salvestamise nõusolek, kuna nende intervjuudes töödeldakse üksnes ametialast sisu, mitte intervjueeritava enda terviseandmeid.